

Завгородній Віталій Анатолійович
докторант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЗА УЧАСТЮ ГРОМАДСЬКОСТІ (на прикладі деяких держав Західної Європи)

Створення значної кількості правоохоронних органів довгий час сприймалось як надійна гарантія на шляху підтримання публічної безпеки і порядку в державі. Однак аналіз результатів діяльності вказаних суб'єктів у зарубіжних країнах довів хибність такої концепції, оскільки вона не принесла очікуваних результатів для суспільства. Надія на оперативність правоохоронних органів не справдилась, що призвело до активізації діяльності громадських інститутів, які все більше долучаються до протидії різним негативним соціальним проявам, в тому числі корупції.

Водночас не випадково у більшості країн світу при здійсненні правоохоронної діяльності наголос ставиться на профілактиці правопорушень за участі громадськості, адже як показує досвід значно легше і дешевше для держави і платників податків витратити зусилля та кошти на запобігання правопорушенням, аніж на їх розкриття після вчинення.

Огляд результатів діяльності громадських об'єднань в країнах західної Європи свідчить про те, що в їх складі працюють громадяни, які займають активну громадянську позицію. До того ж, багато з них – у минулому співробітники правоохоронних органів, чий досвід, знання та кваліфікація дозволяють якісно та продуктивно налагодити взаємодію з поліцією та іншими правоохоронними органами, знайти спільну мову з мешканцями міста, чітко узгоджувати питання з представниками інших громадських організацій та органами місцевого самоврядування [1, с. 93].

Розглядаючи громадські ініціативи у сфері протидії корупції країн Західної Європи, перед усім уважаємо за необхідне висвітлити позитивний досвід тих держав, що за рейтингом міжнародної неурядової організації «Транспаренсі Інтернешнл» постійно входять в першу двадцятку найбільш некорумпованих у світі, а саме: Швеції, Нідерландів та Данії [2].

В зазначених країнах корупція на низовому рівні майже відсутня. Це пояснюється тим, що в громадській свідомості образ чиновника ототожнюється з людиною, яка виконує важливі функції – проводить політику держави і обслуговує населення. Корупція сприймається урядами цих країн як серйозна проблема національної безпеки, оскільки вона розглядається як внутрішня та зовнішня загроза. Важливо, що зусилля щодо обмеження корупції в цих країнах, як правило, інституціолізовані і вражають за своїми масштабами.

Так, наприклад, система протидії корупції в Нідерландах охоплює такі

процедурні та інституціолізовані заходи: а) постійна звітність і гласність у питаннях виявлення корупції і обговорення наслідків – покарань за корупційну діяльність; б) розробка системи громадського моніторингу можливих точок виникнення корупційних дій у державних організаціях і суворого контролю за діяльністю осіб, що знаходяться в цих точках, за допомогою участі громадськості; в) всі матеріали, пов'язані з корупційними діями, якщо вони не зачіпають систему національної безпеки, в обов'язковому порядку стають доступними громадськості; г) неабияку роль у протидії корупції відіграють засоби масової інформації, які висвітлюють випадки корупційних проявів та проводять незалежні журналістські розслідування.

Разом з тим до протидії корупції у європейських державах активно залучаються громадські організації. Зокрема, у Швеції незалежним моніторингом за рівнем корумпованості в тих чи інших сферах суспільства займається створена в 1994 р. громадська організація «Демократичний аудит», яка об'єднує в собі провідних шведських політологів, економістів та науковців. Поряд із моніторингом стану розвитку демократичних свобод у шведському суспільстві, ця організація займається вивченням і інших актуальних питань, у тому числі пов'язаних із протидією корупції. Незалежний моніторинг рівня корумпованості в тих чи інших сферах суспільства здійснює шведська громадська організація «Інститут проти хабарів», заснована ще в 1923 році. Маючи фінансування від бізнес-організацій та Стокгольмської торгової палати, В останні роки Інститут все більше зосереджується на детальному роз'ясненні громадянам тонкощів антикорупційного законодавства [3, с. 27].

Варто відзначити, що в країнах західної Європи активно впроваджуються програми антикорупційної освіти із залученням до цих процесів інституцій громадянського суспільства.

Так, в Австрії за участю представників громадських організацій використовується неформальний підхід до антикорупційної освіти в навчальних закладах як основа виховання нульової толерантності до корупції. Австрійська система освіти відома тим, що включає безліч курсів, спрямованих на виховання незалежного судження і соціальної відповідальності у школярів та студентів. Юних громадян готують до участі в економічному і культурному житті Австрії, Європи і світу. Розуміння феномену корупції, юридичних і етичних аспектів протидії корупції доносяться до слухачів так, щоб вони не сприймалися абстрактно, але і використовувалися при входженні молодих громадян в доросле активне життя. Тобто, щоб бути ефективною в антикорупційній освіті застосовується комплексний підхід, що включає різноманітність методик.

До такого висновку прийшло і Австрійське Федеральне Бюро по протидії корупції. Співробітники бюро спільно з представниками багатьох громадських організацій розробили проект «Антикорупційний тренінг» для дітей від 14 до 18 років. Пілотна версія стартувала ще влітку 2012 року, після чого вона була доповнена думками самих учнів і експертів - психологів, соціологів, юристів, кримінологів і викладачів. Метою проекту стало ознайом-

лення дітей з методами протидії корупції, поняттям «економічні злочини», юридичною основою боротьби з корупцією. Дітям демонструвалися моделі поведінки у разі зіткнення з проявами корупції і роль громадянина в протидії цьому феномену. Семінари розвивали у дітей ораторські і соціальні здібності.

У рамках теоретичної частини залученими представниками громадськості пояснювалися значення терміну «корупція», її форми (ситуативні і структурні), причини і наслідки корупції, а також особливості діяльності інституцій, що спеціалізуються на боротьбі з корупцією. Тренінг розділили на вісім уроків по сорок п'ять хвилин, а їх зміст був розроблений з урахуванням підготовки школярів. Тренінг складався з презентацій, опитувачів і демонстрації фільму про корупцію, за якими йшли групові і пленарні дискусії. На завершення проводилися бліцопитування школярів. У програму були також включені інтерактивні завдання. У іншій практичній частині тренінгу школярам були запропоновані ігри по ролях: для кожної ігрової ситуації школяр витягав картку, на якій йому пояснювалася роль. Після програвання сценки учні повинні були описати поведінку кожного з учасників, визначити, чи можна віднести його до корупції і як могли б по-іншому поводитися учасники кейсу.

У кінці тренінгу учні Австрійських шкіл отримали опитувачі, які включали інформацію, вивчену в ході теоретичної частини тренінгу. Учасники повинні були дати визначення корупції, пояснити її причини і наслідки, у тому числі юридичні, а також розповісти, в чому полягає діяльність Бюро по боротьбі з корупцією. Завданням цього тренінгу було підвищення громадянської відповідальності старшокласників, розуміння в питаннях прав людини і громадянського обов'язку. Проведений тренінг згодом проводився для більш молодшої аудиторії – дітей від 10 до 14 років [4, с. 126-127].

Підводячи підсумки, зауважимо, що європейські практики антикорупційної освіти за участю громадськості включають в себе два підходи, а саме: 1) формальний; і 2) неформальний. Очевидно, що обидва однаково важливі, особливо якщо йдеться про школярів. Неформальний підхід є важливим і в програмах, розрахованих на студентів, оскільки він дозволяє відчувати реальність аналізованого явища і краще розібратися в його наслідках. Ефективність впливу таких програм складно виразити через статистичні показники, або показати, як саме вони вплинули на рівень корупції в тій або іншій країні Європи. Однак безсумнівним є те, що виховання дітей у дусі несприйняття корупції з самого малку є одним із основних чинників запобігання проявам корупції у майбутньому.

1. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів охорони правопорядку в Україні і зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: монографія / В.М. Бесчастний та ін. Донецьк: Вебер, 2007. 132 с.

2. Неурядова міжнародна організація «Freedom House» URL: www.freedomhouse.org.

3. Теоретико-правові засади протидії корупції: науково-аналітична доповідь / Дейнека В. Ф. та ін.: НДІ фінансового права, 2014. 39 с.

4. Завгородній В.А. Правове регулювання взаємодії органів Національної поліції та громадських організацій у протидії корупції: навч. посіб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2016. 168 с.
